

Эълони истиқлолияти давлатӣ

Ношир: Ҳайати тадрукот Санаи интишор: 18 Ноябр, 2018 - 13:00

Манбаъ: https://president.tj/tajikistan/proclamation_of_state_independence [1]

Соли 1991 бо фурӯпошии Иттиҳоди Шӯравӣ таносуби манфиатҳои геополитикию геостратегию қудратҳои ҷаҳонӣ дигар шуд. Дар таърихи башар марҳалаи нави сиёсӣ, давраи нави зерини нуфузи қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ қарор гирифтани қисматҳои ҷаҳон, пеш аз ҳама, қаламрави собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ва Аврупои Шарқӣ фаро расид.

Бар асари қатъ гардидан ё коста шудани пайвандҳои иҷтимоию сиёсӣ, иқтисодию тиҷоратӣ, нақлиётӣ ва дигар робитаҳои байни ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ва ҳамчунин бархӯрди манфиатҳои нерӯҳои қудратталаби минтақавию ҷаҳонӣ Тоҷикистони тозаистиқлол ҳам ба бухрони амиқ сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоию фарҳангӣ гирифтанд.

Ба Истиқлоли давлатӣ расидани Тоҷикистон низ ба ҳамин давраи ҳассоси таърихӣ рост омад.

Дар рӯзҳои вопасини салтанати давлати абарқудрати Шӯравӣ, ки дар саросари қаламрави он оташи низоъҳои миллӣ сиёсӣ аланга мезаданд, Иҷлосияи дуҷумҳурии Олии Ҷумҳурии Советии Сотсиалистии Тоҷикистон (даъвати дувоздаҳум) дар таърихи 24 августи соли 1990 «Эълонияи Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Советии Сотсиалистии Тоҷикистон»-ро пазируфт ва дар сарнавишти Тоҷикистон марҳалаи тоза таърихиро оғоз кард.

Агарчи эълонияи мазкур ҷойи Тоҷикистонро дар ҷаҳон ба Иттиҳоди Шӯравӣ нави медид ва бовар дошт, ки «пайванди озодона ва баробарҳуқуқии миллатҳои Шӯравӣ дар ҷаҳон ба Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравӣ Сотсиалистӣ навишуда ба инкишофи ҳаматарафаи онҳо кафолат медиҳад». Мувофиқи он Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонист дар қаламрави худ тамоми масъалаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маданиро, ба ҷуз аз вақолатҳои, ки ихтиёран ба салоҳияти Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравӣ Сотсиалистӣ вогузор шуда буданд, мустақилона ҳаллу фасл намояд.

Эълонияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро масъул сохта буд, ки ҳуқуқи дахлнопазирии Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравӣ Сотсиалистӣ ва ҷумҳуриҳои иттифоқиро эҳтиром ва эътироф намояд. Ин эълония бо ҳама фазилат ва аҳамияти худ ҳанӯз маънии истиқлоли комили давлатиро ифода намекард, зеро дар моддаҳои бандҳои ҷудогонаи он нуқтаи таъкид шуда буданд, ки вобастагӣ ба ҷумҳуриҳои дигарро тақозо менамуданд.

Дар муддати як соли аз қабули эълония сипаригашта Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои собиқ Шӯравӣ бо дарназардошти воқеияте, ки босуръат ҷараён мегирифт ва таҳаввулоти азими ғайримунтазирро ба вуҷуд меовард, ба мазмуну муҳтавои истиқлоли худ аз нав рӯй оварданд ва барои дарёфти истиқлоли комили ба қатъият талош варзиданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ, бо дарки зарурати тағйири иловаҳо ба Эълонияи 24 августи соли 1990 дар Иҷлосияи ғайринавбатии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, даъвати дувоздаҳум 9 сентябри соли 1991 ин андеша чунин ифода гардид: «Тағйироти инқилобиро дар Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравӣ Сотсиалистӣ ба назар гирифта, кӯшиши ҷумҳуриҳои соҳибхитӣ ба он дохилшавандаро оид ба аз нав барқарор намудани муносибатҳои байниҳамдигарӣ эҳтиром намуда, мувофиқи Эълонияи давлатии Ҷумҳурии Шӯравӣ Сотсиалистии Тоҷикистон, ки 24 августи соли 1990 қабул шуда буд, Шӯрои Олии истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро эълон мекунад».

Дар ин баёнот ду матлаби муҳим ироа шудааст, ки тасмири қатъии Тоҷикистонро дар роҳи касби истиқлоли пурраи мамлакат равшан нишон медиҳад: якум, кӯшиши ҷумҳуриҳои соҳибхитӣ барои аз нав барқарор намудани муносибатҳои байниҳамдигарӣ; дувум, тақмили мафҳуми «истиқлол» бо истилоҳи «давлатӣ», ки арзиш ва моҳияти байналмилалӣ дошт. Маҳз бо тақвият ба ин мавқеъгирӣ изҳороти мазкур Тоҷикистонро ба сифати субъекти ҳуқуқи

Эълони истиқлолияти давлатӣ

Интишори сомонӣ «Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» (<https://istilohot.tj>)

байналмилалӣ муаррифӣ карда буд.

Мутаассифона, раванди амалисозии гузариш ба низоми нави сиёсии ҷомеа, сохтори давлатӣ, таъзияи шоҳаҳои ҳокимият, ислоҳоти сохторӣ дар ҳокимияти иҷроия бар асоси меъёр ва қонунҳои ҷомеаи демократӣ, ки оғози он дар Эълония эълон гардида буд, дар натиҷаи муташанниҷ гардидани вазъии сиёсӣ, оғози ҷанги шаҳрвандӣ, мудохила ва манфиатҷӯйҳои неруҳои мӯҷароҷӯӣ дохилӣ ва берунӣ шикаст хӯрд ва ноком шуд.

Соли 1992 дар Тоҷикистон гурӯҳҳои тундрави ифротгаро чун неруи қавии қудратталаб шакл гирифта, мавқеи неруҳои демократиро заиф сохтанд ва бо сӯйиистифода аз фурсат ва имконоти равандҳои демократӣ ва озодихоҳӣ ба муборизаи ошкоро шуруъ намуданд.

Мардуми беҳабар аз бозиҳои сиёсӣ ва манфиатҷӯйҳои неруҳои дохиливу хориҷӣ ба ду сангар тақсим шуданд. Дар ду майдони ҳамшафати маркази шаҳри Душанбе, ки он вақт, яке «Шаҳидон» ва дигаре «Озодӣ» номида мешуд, гирдиҳамоиҳои серодам ташкил ёфтанд.

Талабу дархостҳои ҷонибдорони ду майдон комилан муқобили ҳамдигар буданд. Дар чунин ҳолат вазъияти сиёсии пойтахт ва умуман кишвар башиддат мураккаб шуд.

Тавҳину таҳдидҳои мутақобилаи гирдиҳамомадагони ду майдон то ба ҳадде шиддат гирифтанд, ки дигар онҳо ғӯшу ҳуши шундан ва таҳаммули фикру ақидаи ҳамдигарро надоштанд.

Ба майдони муборизаҳои сиёсӣ ва мансабталошӣ кашидани мардуми одӣ, ки аз умқи ин сиёсатбозиҳо ва қудратталабиҳои пурхатар оғоҳии комил надоштанд, яке аз сабабҳои асосии ба вуқӯъ пайвастании ҳодисаҳои ғоҷибори он замон ба шумор меравад.

Муборизони роҳи бунёди ҷомеаи демократӣ, хусусан мардуми одии гирдиҳамомада, гумон ҳам надоштанд, ки кор то ҷанги бародаркушӣ мерасад.

Гурӯҳҳои тундрави ифротгаро бо дастуру фармоиши хоҷагони хориҷии худ барои ба қудрати сиёсӣ расидан солҳои зиёд омода шуда буданд ва аз рафтору гуфторашон баръало аён буд, ки аз ҳеч гуна пайомади муборизаи ҳадафмандонашон ҳарос надоранд.

Ҳамин тавр, сарриштаи муборизаҳои сиёсии неруҳои демократии кишвар, ки хуб ташаккул наёфта буданд ва таҷрибаи кофии сиёсӣ низ надоштанд, ба зудӣ ба дасти гурӯҳҳои тундрав гузашт. Онҳо бо суханпардозии моҳиронаву соҳирона мардуми одиро чунон ба доми худ кашиданд, ки дигар майдони андешаи солим танг шуд.

Дар шаҳри Душанбе аз ҷониби неруҳои муҳолифи Ҳукумат як созмоне бо номи «Ситоди наҷоти Ватан» ташкил шуд, ки аслан, як дастгоҳи истинтоқу шиканҷаи шахсонӣ ба кор ва афкори онҳо муқобил буд.

Моҳи апрели соли 1992 гурӯҳҳои тундрави муҳолифон кормандони Дастгоҳи иҷроияи Президент, Ҳукумат ва Шӯрои Олии мамлакат, аз ҷумла 15 нафар вакилони Шӯрои Олӣ ва 2 нафар муовини Раиси Шӯрои вазирони мамлакатро гаравгон гирифтанд. Роҳбари Гвардияи президентӣ генерал Баҳром Раҳмонов ба ҷониби иттиҳоди муҳолифони Ҳукумат гузашт. Президенти Тоҷикистон Раҳмон Набиев аз ҳисоби гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» Гвардияи нави миллӣ ташкил намуд.

Ҳамин тариқ, намояндагони ҳар ду майдон аввал бо калтаку белу каланд, баъдан, бо силоҳи оташфишон мусаллаҳ шуданд. Дар миёни ду майдон, аниқтараш дар чорроҳаи хиёбони Рӯдакӣ (имрӯза кӯчаи ба номи Шириншоҳ Шоҳтемур), ки дар наздикии меҳмонхонаи «Тоҷикистон» воқеъ аст, ҳатто як тўпхона – аслиҳаи вазнини артилерӣ низ рӯ ба ҷониби майдони «Озодӣ» гузошта шуд.

5 майи соли 1992 бори нахуст, дар рӯйи ҳавлии бинои Шӯрои Олӣ тирпарронӣ баргузор шуд, ки дар натиҷа сармуҳаррири нашрияи парлумонии «Садои мардум» Муродулло Шерализода қатл карда шуд. Худи ҳамон рӯз дар деҳаи «Олӣ Совет»-и ноҳияи Ленин (ҳозира Рӯдакӣ) бар

Эълони истиқлолияти давлатӣ

Интишори сомонаи «Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» (<https://istilohot.tj>)

асари нахустин тирпарронии ду гурӯҳи мусаллаҳи ба ҳам муқобил якчанд нафар ҷавонони бегуноҳ ҳалок гардиданд. Он рӯз муборизаи сиёсӣ ба муқовимати мусаллаҳона табдил ёфт ва ҷанги хунину нангини шаҳрвандии бародаркуш оғоз шуд.

Ба хоҳири авҷ нагирифтани амалиёти ошкорои ҷангӣ дар шаҳри Душанбе ва пешгирӣ аз хунрезии зиёд, гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» пароканда шуда, бо аслиҳае, ки барояшон дода буданд, тарки пойтахт намуданд.

Президенти вақти кишвар Раҳмон Набиев зимомии идораи давлатро аз даст дода, аз таҳдиди ошкоро ба ҷони худ, нахуст дар бинои Вазорати амнияти миллӣ ва сипас дар қароргоҳи «Дивизияи 201»-и Федератсияи Русия паноҳ ёфт.

Моҳи майи соли 1992 «Ҳукумати мусолиҳаи миллӣ» таъсис дода шуд, ки ба он аз роҳбарони Иттиҳоди неруҳои оппозитсионӣ тоҷик 9 нафар шомил гаштанд. Аммо ин тадбир ба ором гардидани вазъии сиёсии кишвар таъсире нарасонид.

Охири моҳи май муҳолифон кӯшиш намуданд, ки Шӯрои давлатӣ таъсис дода, зимомии идораи давлатро ба даст гиранд, аммо ин нақшаашон амалӣ нагашт.

Аз ноухдабароии мақомоти марказии ҳокимияти давлатӣ, ки зери таъсири ифротгароёни динӣ ва муҳолифони тундрав қарор гирифта буданд, вилояти ҳамонвақтаи Кӯлоб дар муҳосираи шадиди иқтисодӣ афтод. Мардум ба хатари гуруснагӣ рӯ ба рӯ шуданд. Аз нарасидани орду гандум қисме аз аҳолии шаҳру ноҳияҳои вилояти Кӯлоб маҷбур шуданд, ки ҳатто сабӯсу кунҷораро истеъмол намоянд. Ин ҳолат ба хуруҷи бесобиқаи бемориҳои вазнини сироятӣ (ҳелиотропӣ) боис шуд. Дар ноҳияи Фархору Восеъ аз чунин бемориҳо шахсони зиёд фавтиданд.

Баҳодиҳии муҳтаво: 5

Баҳои миёна: 5 (1 овоз)

Манбаъ: <https://istilohot.tj/tg/content/elomi-istikloliyati-davlati>

Пайвандҳо

[1] https://president.tj/tajikistan/proclamation_of_state_independence